

ROB KATTENBURG

DUTCH OLD MASTER MARINE PAINTINGS, DRAWINGS & PRINTS

Een bijzondere voorstelling van het doorvaren van de ketting bij Damiate aan de monding van de Nijl

CORNELIS CLAESZ. VAN WIERINGEN

(ca. 1580 - Haarlem - 1633)

Olieverf op paneel: 76,2 x 136,5 cm

Gesigneerd op de vlag rechts onder: CORNELIS W

Herkomst: Wellicht geschilderd in opdracht voor de Oude Doelen te Haarlem in 1628; Collectie Cl. Vignat, Neuilly, Parijs, 1953; Galerie Marcus, Parijs, 1957; Particuliere collectie

Cornelis Claesz. van Wieringen, zeeschilder

Cornelis Claesz. van Wieringen (ca.1580-1633) kwam uit een scheepvaartfamilie. Zijn vader was schipper en wordt in de Haarlemse archieven meermalen genoemd. Kunstenaarsbiograaf Karel van Mander schrijft in 1604 dat Van Wieringen uit Haarlem afkomstig is. Daarnaast vermeldt hij dat de schilder zelf heeft gevaren en vervolgens schepen is gaan tekenen en schilderen. Hij toont daarbij een "wonderlijcken gheest en verstandt" en "Omdat hij de eigenschappen van schepen goed begrijpt, hoeft hij voor niemand onder te doen", aldus Van Mander.

Algemeen wordt aangenomen dat Van Wieringen bij Hendrick Cornelisz. Vroom (1566-1640), de nestor van de nederlandse marine schilders, in de leer is geweest, maar voor deze veronderstelling bestaan geen bewijzen. Vroom en Van Wieringen moeten elkaar zeker hebben gekend als stadgenoten en concurrerende zeeschilders. Van Wieringen bekleedde ook een voorname plaats in het Haarlemse Sint Lucasgilde, namelijk die van bestuurslid.

Van Wieringens belangrijkste opdracht dateert uit 1621. In dat jaar liet de Admiraliteit van Amsterdam voor Prins Maurits een schilderij vervaardigen van de Slag bij Gibraltar die op 25 april 1607 had plaatsgevonden. Deze zeeslag, waarin de Hollanders de Spanjaarden een vernietigende slag toebrachten in de baai van Gibraltar, betekende de eerste grote overwinning ter zee in de Nederlandse Opstand. Tijdens het gevecht kwam admiraal en vlootvoogd Jacob van Heemskerck om het leven.

Men wendde zich aanvankelijk tot Vroom om een ontwerp voor het schilderij te maken, maar deze vroeg er het astronomische bedrag van 6000 gulden voor. De onderhandelingen liepen vast op deze vraagprijs en nadat

Vroom de vergadering al vloekend en tierend had verlaten, werd uiteindelijk besloten om Van Wieringen de opdracht voor 2450 gulden te geven. In 1622 schilderde hij het grote doek van de Slag van Gibraltar met de afmetingen 180 cm hoog bij 490 cm breed. Het is daarmee het grootste zeestuk dat in de zeventiende eeuw in de Nederlanden werd vervaardigd en bevindt zich thans in het Nederlands Scheepvaartmuseum te Amsterdam.

Het doorvaren van de ketting bij Damiate aan de monding van de Nijl

Het onderwerp van dit schitterende en decoratieve schilderij is het doorvaren van de ketting bij Damiate, een plaats aan de monding van de Nijl. Deze legendarische heldendaad zou hebben plaatsgevonden in het jaar 1219 waarbij een aantal Hollanders, waaronder een groep Haarlemmers en Friezen, deelnamen aan de kruistocht onder leiding van Graaf Willem I van Holland. Het doel was het bereiken van het Heilige Land via Egypte. Het schip, dat de ketting doorvoer, zou een Haarlems koggeschip zijn dat daarvoor met zaagtanden aan de boeg was uitgerust. Het schilderij is vervaardigd door de Haarlemse zee-schilder Cornelis Claesz. van Wieringen en het is duidelijk dat hij schepen uit zijn eigen tijd - en niet uit de tijd van de kruistochten - heeft afgebeeld.

Van Wieringen schilderde in of rond 1628 nog een ander stuk met dezelfde voorstelling voor de Oude- of Cloveniersdoelen. Waarschijnlijk is dit het schilderij dat zich bevindt in de collectie van het Frans Halsmuseum te Haarlem, want in het gebouw van de Oude- of Cloveniersdoelen is sinds 1913 het museum gevestigd.

Omdat Van Wieringen het onderwerp twee keer afbeeldde neemt het een bijzondere plaats in zijn oeuvre in. Het onderwerp is typisch en belangrijk

voor Haarlem, de stad waar Van Wieringen vandaan kwam. Naast deze twee schilderkunstige versies heeft Van Wieringen ook een wandtapijt (1629) met dezelfde voorstelling ontworpen. Dit wandtapijt bevindt zich in het Haarlems stadhuis. En tot slot is er een tekening van Damiate door Van Wieringen, welke wordt bewaard in het Musée du Louvre te Parijs.

Damiate en Haarlem

Als oudste bron waarin het verhaal van Damiate is opgenomen geldt de kroniek *Annales Rerum Belgicarum* van Johannes van Leiden, dat werd geschreven tussen 1484 en 1494. Het verhaal werd hierna nog vele malen overgeleverd. Latere historici plaatsen deze gebeurtenis in de kruistocht van 1218/19.

In Haarlem kon men zich tijdens de Nederlandse Opstand niet beroepen op heldendaden zoals men deed in Alkmaar, waar de victorie begon, of in Leiden, dat werd ontzet, en bleven daarom teruggrijpen op oude wapenfeiten. Op gebrandschilderde ramen, die aan kerken werden geschonken, werd 'het schip van Damiate' graag afgebeeld. Een voorbeeld hiervan is één van de raampartijen van de zogenaamde Goudse Glazen in de Sint-Janskerk te Gouda.

In de zeventiende eeuw was in Haarlem de legende van het innemen van Damiate een belangrijke bron van stedelijke trots. Zo belangrijk zelfs dat het stadsbestuur van Haarlem besloot een wandtapijt, met daarop de legendarische gebeurtenis, te laten vervaardigen voor de vroedchapskamer. In deze kamer werden belangrijke besluiten genomen. Door het tapijt hier te hangen wees men op het heldhaftige optreden van de Haarlemmers. Ook diende het tapijt voor de legitimatie van stedelijke macht door het roemruchte verleden. Het is bekend dat op hoogtijdagen in de zeventiende eeuw het wandtapijt buiten aan

het balkon van het Haarlems stadhuis werd opgehangen. Het ontwerp voor dit tapijt werd gemaakt door Cornelis Claesz. van Wieringen, het werkpatroon door glassnijder Pieter van Holstein en Joseph Thienpont weefde het doek. De afmetingen zijn 240 cm hoog bij 1075 cm lang en is daarmee het grootste wandtapijt van de zeventiende eeuw. Het tapijt toont een aantal vol getuigde driemasters en een kleine galei, die rechts de haven van Damiate komen binnenzeilen. De voorstelling is ongeveer gelijk aan de twee andere schilderijen van Van Wieringen.

Conclusie

Het schilderij *Het doorvaren van de ketting bij Damiate aan de monding van de Nijl* (1628) van Cornelis Claesz. van Wieringen toont een legendarische gebeurtenis, die voor de stedelijke propaganda en trots van Haarlem tot op de dag van vandaag een belangrijke rol speelt. Bijna niemand meer kent Damiate aan de monding van de Nijl en het verhaal van het doorvaren van de ketting, die daar tussen twee haventorens was gespannen. Toch beleefde dit verhaal van heldenmoed uit de dertiende eeuw een opvallende herleving rond de zestiende eeuw in Haarlem. Van Wieringen bracht het verhaal een aantal malen in beeld (twee schilderijen, een tapijt en een tekening) waardoor het een bijzondere plaats in zijn oeuvre inneemt. Van Wieringen liet de toeschouwer de gebeurtenis zien van opzij, waardoor alles breder van opzet is, wat heel vernieuwend in die tijd was.

Literatuur

- W. van Antooij, 'Middelieuwse sporen van de Haarlemse Damiate-legende', in: E.K. Grootes (red.), *Haarlems belicon. Literatuur en toneel te Haarlem vóór 1800* (Hilversum, 1993), p.11-25
- Laurens J. Bol, *Die bolländische Marinemalerei des 17. Jahrhunderts* (Braunschweig, 1973)
- Ron Brand, 'Bedreven in de kunst van schepen ende see. De marineschilderkunst van Cornelis Claesz. Van Wieringen', *Antiek 30* (1995) 5, p.194-207
- George S. Keyes, *Mirror of empire. Dutch marine art of the seventeenth century* (Minneapolis etc., 1990)
- Jeroen Giltaij, Jan Kekh, *Lof der zeevaart. De Hollandse zeeschilders van de 17e eeuw* (Rotterdam/Berlijn 1996)
- George S. Keyes, 'Cornelis Claesz. Van Wieringen', *Oud Holland 93* (1979) 1, p.1-46
- E.J. Kalf, 'De 'Val van Damiate' of het nut van vergissingen', in: *Haarlem jaarboek 1980*, (Haarlem, 1981), p. 7-26
- Wiepke Loos, 'Willem Thybaut en een Haarlemse legende op Gouds kerkeglas, 1596', in: *Spiegel historiaal 17* (1982) 4, p. 212-220
- G.E. van der Ree-Scholteus, *Drugd boven geweld. Een geschiedenis van Haarlem, 1245-1995* (Hilversum, 1995)

De innname van Damiate (detail)

Cornelis Claesz. van Wieringen,
Joseph Thienpont,
Cornelis Holsteijn
1629, Tapijt
245 x 1000 cm
Stadhuis, Haarlem

De inname van Damiate

Willem Thybaut
1596, Glas 2
St. Janskerk, Gouda

De inname van Damiate

Cornelis Claesz. van Wieringen,
Joseph Thienpont,
Cornelis Holsteijn
1629, Tapijt
245 x 1000 cm
Stadhuis, Haarlem

RobKattenburg BV – Eeuwigelaan 6 – 1861 CM Bergen NH Nederland – Tel. + 31 (0)72-5895051 Fax + 31 (0)72-5816031 – info@robkattenburg.nl - www.robkattenburg.nl

Bezoek na telefonische afspraak.